

A SZABADSÁG KÖNYVE

EDVARD KARDELJ: *A szocialista öngazgatás politikai rendszerének fejlődési irányai.*

Forum, Újvidék, 1977.

A szabadság jelszavát már nagyon sokan kisajátították maguknak uralmuk igazolására és megerősítésére. A régi hűbéri társadalmak a nemes-ség szabad garázdálkodásához fűzték a „nemzeti szabadság” előtérbe tolt eszméjét, a polgári társadalmak a demokrácia csalétkével csapták be a vélt egyéni szabadságjogok után áhítózókat. Az egykori rabszolgának szabadság volt már az is, ha levették róla a rabigát, szabad embernek nyilvánítván, s a jobbágy is szabad embernek érezte magát, ha levették válláról az úrbért és a robotot. Jó néhány esztendővel ezelőtt a titói levél megvilágításában világossá vált, hogy miként képzelik el a szabadságot azok, akik a liberalizmus szabadosságával igyekeztek megingatni szocialista rendszerünket, felhasználva erre az irodalom és művészet, de még a tudomány félrevezetésre alkalmas alkotásait és úgynevezett eszméit is. Igazán megbízható választ azonban sehonnan sem kaptunk még arra, hogy tulajdonképpen mi is valójában az a szabadság, amelyért harcol a haladó emberiség, amiért életüket áldozzák hős forradalmárok, amelyet lobogónkra tűztünk forradalmi jelszökeént és forradalmi célként.

Kezembem tartom most Edvard Kardelj új könyvét, amelyet a küszöbönálló tizenegyedik pártkongresszus előkészítése platformjának kell tekintenünk, amely tehát mintegy vezérfonala egész forradalmi átalakuláson átmenő életünknek, egyre tökéletesedő rendszerünknek. És ebben a könyvben sok minden egyből mellett megbízható és megnyugtató választ kaptam arra a kérdésre is, hogy mi is hát valójában az a sokat emlegetett, sokat dicsőített és sokszor meghazudtolt szabadság. Úgy érzem hát, joggal nevezhetem Edvard Kardelj e könyvét a szabadság könyvének, mert valóban új fényben állítja a világ elé ezt a sokat emlegetett fogalmat, mert tévhiteket oszlat szét, leleplezően megcáfolja a régi szabadságképleteteket, a piedesztálra emelt szabadságot.

A szabadság fogalma ugyanis nem egyszerű, önmagával megmagyarázható fogalom. Csakis szoros összefüggésekben mérhető fel és érthető meg, beleágyazódik egész életünkbe, jelent és jövőt építő törekvéseinkbe és módszereinkbe, politikai és gazdasági hétköznapijainkba. A szabadság nem a valóság felett lebegő lidércfény, hanem egy, a történelmi tapasztalatokon és igazságokon nyugvó egész politikai rendszer lelke, mozgató ereje. Mindezt ebből a könyvből értettem meg igazán, amelyet újságíró körökben teljes joggal neveznek politikai bestsellernek. Bestseller pedig azért, mert az emberi logika és következetesség teljes figyelmet lekötő eszközeivel vezet végig azon a hosszú láncon, amely a szocialista öngazgatás politikai rendszerének társadalmi és gazdasági feltételeitől a szabadság és a jogok belső tartalmáig és jellegéig terjed.

Ez az út persze nem zökkenőmentes és nem is mentes az objektív és szubjektív fogyatékoságoktól. Ha ezeket megkerülünk, nem volnánk őszinték és nem volnánk következetesek. Edvard Kardelj tehát egyenesen vág neki a dolgoknak, nem kerülgeti a pillanatnyi helyzetünk tekintetében kényesebb kérdéseket sem, s éppen ezáltal teszi teljessé a képet, meggyőzővé a mondanivalóját.

Hadd ragadjak ki csak úgy kapásból néhány kérdést a könyv gazdag anyagából, hogy ezzel is megvilágítsam azt a hatalmas anyagot, amelyet felőle — nem is mennyiségben, hanem sokkal inkább minőségben, tartalomban.

Itt van például a témához kapcsolódó, úgynevezett eurokommunizmus kérdése, amellyről olyan sok szó esett mostanában az újságokban is. Edvard Kardelj nem a kifejezés megfelelőségéből, vagy meg nem felelőségéből indul ki e kérdés rövid taglalásakor, hanem abból

a szövevényes nemzetközi helyzetből, amely megszülte az eurokommunizmus fogalmát és lényegét. Rámutat arra, hogy az eurokommunizmus politikája gyakorlati szükségyszerűség a nyugat-európai kommunista pártok számára, tehát nem egyszerűen csak politika, ideológia és társadalomelmélet. Mindehhez azonban hozzáteszi, hogy ez természetesen nem jelenti azt, hogy mi mindenkor és mindenben egyetértünk a nyugat-európai kommunista pártok politikájával, aminthogy ők sem értenek egyet mindig a mi politikáinkkal. Gyakorlati megértése és elfogadása azonban a reálpolitika és a mai helyzet megértésének nélkülözhetetlen eszköze.

Azt mondhatnánk, hogy az eurokommunizmus fogalma talán meg lehetően távol is áll a szocialista öngazgatás politikai rendszerétől, amelynek fejlődési irányait Kardelj könyvében fejtegeti. Tekintve azonban, hogy az öngazgatás kérdéseit sem lehet egy leszűkített, elhatárolt körben szemlélni, elszigetelve taglalni, sok ilyen, látszólag távolabbi vonatkozás is beletartozik a fejtegetésekbe. Ezzel bizonyos szempontból kapcsolatban van például az egy- vagy többpártrendszer kérdése is. Igen sokan hajlamosak arra, hogy a mi, öngazgatáson alapuló szocialista rendszerünket is kaptafaszerűen besorozzák az egypártrendszeren nyugvó államok sorába. És éppen ezzel kapcsolatban igen lényegbevágó és félreértéseket tisztázó Edvard Kardelj részletes és alapos érvekkel alátámasztott értekezése a demokráciáról és a diktatúráról, azaz értsd: a parlamentáris pluralizmusról és az egypártrendszeréről.

Ennek a kérdésnek két oldala is van. Egyrészt a polgári világ az emberi szabadságjogokat mindig is azonosította a parlamentáris rendszerrel, az úgynevezett nyugati demokráciával, s ennek alapján a forradalmakat mindig is a szabadság megvonásával vádolta, noha a forradalmak természetesen éppen az elnyomatásnak igyekeztek mindig véget vetni. Ehhez mindenképpen hozzájárult a „proletárdiktatúra” szó bizonyos rossz mellékíze is, mert hiszen a diktatúra az elnyomás fogalmát rejti magában. Bizonyára nem kell e helyen magyarázni, hogy voltaképpen mi is a lényege a proletárdiktatúrának, amellyel kétségtelenül együtt jelentkezik az egypártrendszer fogalma is. Ehhez azonban mindjárt két dolgot is hozzá kell tenni. Egyrészt ez az egypártrendszer csak ideiglenes, másrészt pedig e mellett az ideiglenessége mellett is lehetnek eltörzülései, amelyek elfogadhatatlanná tehetik még a dolgozók tömegei szemében is. Edvard Kardelj tehát nem ebből a szempontból mérlegeli a „pártmentes” emberi közösség létrejöttét. Ő a szocialista öngazgatás formáinak és rendszerének kialakulását vizsgálja, s ennek a vizsgálatnak veti alá a több- vagy egypártrendszer kérdését is.

Abból a lényeges megállapításból indul ki, hogy voltaképpen minden államhatalom az uralkodó osztály hatalmának formája, tehát politikai kényszereszköze is. A proletárdiktatúra szintén osztályuralom, tehát a proletariátus államának kényszereszköze, de semmivel sem kevésbé „demokratikus”, mint a több párt tevékenységén alapuló parlamentáris rendszer, mert hiszen a parlamentáris rendszerben tevékenykedő több párt is egyaránt saját uralkodó osztályának érdekeit favorizálja. Maga az állam fogalma tehát magában rejti egy osztály monopoliumának érvényesítését is, tehát végeredményben a „legdemokratikusabb” parlamenti rendszer is egy osztály diktatúrája. A proletárdiktatúra egypárt-rendszere ezzel szemben ideiglenes, és elkerülhetetlenül az állam elhalála felé kell fejlődnie, különben nem lehet igazán demokratikus, nem lehet szocialista.

Nos, Edvard Kardelj ebben a könyvében éppen azt taglalja, hogy milyen lépéseket is tett és tesz öngazgatáson alapuló szocialista rendszerünk az állam kizárásával kialakuló igazi demokrácia és igazi szabadság megteremtése felé. A parlamentarizmus folyamatos fenntartása természetesen nem vezethet el a célig, mert magában rejti a régi pártképviseletek maradványát, tehát nem magukat a dolgozó embereket képviseli, hanem ilyen vagy olyan csoportosulásait. A célt csakis az öngazgatási rendszer teljes és következetes megvalósításával érhetjük el.

Ezen az úton — emlékezhettünk rá — a munkástanácsok jelentették az első lépést. A munkástanácsok azonban csupán a gazdasági és tár-

sadalmi szervezetekben tölthették be az indító szerepét. A munka társítása, a termelésben dolgozó emberek látókörének kiterjesztése, a társadalmi munka közös érdekközösségekbe tömörítése tovább vitt a megkezdett úton. Az öngazgatás rendszerének teljes kiépítése azonban megköveteli egész politikai rendszerünk új alapokra helyezését. Ezt a célt szolgálja az úgynevezett küldöttrendszer. Nem egyszerű névváltoztatásról van tehát szó, hanem a lényeg átalakulásáról. Arról van szó, hogy az öngazgatási rendszernek fokozatosan meg kell szüntetnie az állam monopóliumát a társadalmi felépítmény síkján is. A politikának is a dolgozó társadalom egyedeinek és egészének eszközévé kell válnia, ahelyett, hogy a hivatásos politikusok monopóliuma maradjon. Összefüggő egész rendszernek kell kialakulnia a társult munka alapszervezeteiben véleményüket nyilvánító munkásoktól kezdve egészen az ország (szándékosan nem mondtam az elhalásra ítélt államot) legfelső szerveiig, amelyek egytől egyig a küldöttrendszer elvein alapulnak és tevékenykednek. Nálunk a proletárdiktatúra immár nem az államapparátus diktatúrája, hanem annak a hatalomnak a fogalma, amelyben a munkásosztály tölti be a vezető szerepet. Az öngazgatás és a küldöttrendszer lényege tehát az, hogy a legkisebb közösségtől a legnagyobbig mindenütt valóban a dolgozók szavának kell kifejezésre jutnia, nem pedig valami párt- vagy csoportérdekeknek. És ebben a valóban demokratikus gépezetben a jelenlegi körülmények között megvan a maga külön feladata például a Kommunista Szövetségnek, a Szocialista Szövetségnek, a szak-szervezeteknek és minden más társadalmi szervezetnek, hogy a maga részéről is elősegítse öngazgatáson alapuló szocialista rendszerünk teljes kiképzését.

Mindez persze igen hosszú folyamat, és sok-sok nehézséggel kell még megküzdenünk megvalósításának útján, sok-sok időközi tévedést, hibát kell még helyrehoznunk munka közben. De hát éppen ezért foglalkozik mindezekkel a kérdésekkel a Kommunista Szövetség küszöbönálló tizenegyedik kongresszusa is. Mert hát ez az egyedüli módja annak, hogy valóban sikerüljön megvalósítanunk a küldöttrendszeren alapuló öngazgatási rendszert, amely — tekintve hogy minden síkon valóban a közvetlenül érdekelt dolgozó tömegek véleményét és törekvését juttatja kifejezésre — természetszerűen legjobb, sőt egyedüli biztosítéka az igazi értelemben vett szabadság kibontakozásának is.

KOLOZSI TIBOR

EMBERARCÚ TÁJ, HOMOKZSÁKOKKAL

PAP JÓZSEF: *Hűség — Vernost.*
Forum, Újvidék, 1976.

Eljutni a mondatlanig napról napra.
(A szó dolga)

A Mladen Leskovac válogatásában és fordításában megjelent kétnyelvű Pap József-kötet csaknem ugyanazt a sorsot érte meg, mint Acs Károly harmincévi terméséből — saját verseiből és versfordításaiából — összeállított kötete, az *Ének füstje, füst éneke*: a kritika egy-két

méltatástól eltekintve kis híján agyonhallgatta. Pedig mindkét könyv igen jelentős, s mindkét szerző költőként, műfordítóként is a jugoszláviai magyar irodalom élgárdájába tartozik.

Mínhogy azonban ezúttal éppen csak jelezni szándékoztuk e fájó és megmagyarázhatatlan mulasztást, közönyt, a továbbiakban Pap József kétnyelvű kötetéről, a *Hű-*